

LIETUVOS VYRIAUSIASIS ADMINISTRACINIS TEISMAS

SPRENDIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2016 m. gegužės 27 d.
Vilnius

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Anatolijaus Baranovo, Ramūno Gadliausko, Stasio Gagio (pranešėjas), Romano Klišausko (kolegijos pirmininkas), Vaidos Urmonaitės-Maculevičienės, sekretoriaujant teismo posėdžių sekretorei Violetai Tamošiūnaitei, dalyvaujant pareiškėjui Gintarui Tamošiūnui, pareiškėjo atstovei advokatei Linai Zubovienei,

atsakovo Lietuvos banko atstovėms R. C., D. J., R. M., K. S., J. T.,

viešame teismo posėdyje išnaginėjo norminę administracinę bylą pagal Lietuvos Respublikos Seimo nario Gintaro Tamošiūno prašymą ištirti Lietuvos banko valdybos 2013 m. kovo 19 d. nutarimu Nr. 03-62 patvirtintų Vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatų, išdėstytų naująja redakcija Lietuvos banko valdybos 2016 m. sausio 28 d. nutarimu Nr. 03-12, 2 punkto atitiktį konstituciniam *lex retro non agit* principui ta apimtimi, kuria šiame punkte numatyta, kad šie nuostatai taikomi vartojimo kreditams, teikiamiems pagal vartojimo kredito sutartis, sudarytas iki šių nuostatų įsigaliojimo; 9 ir 10 punkto atitiktį konstituciniam teisinės valstybės principui, konstituciniam proporcingumo principui, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnio 1 ir 2 dalies nuostatoms, 48 straipsnio nuostatoms, Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 5 dalies nuostatoms, Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 13 punkto nuostatoms, 42 straipsnio 3 dalies 1 punkto nuostatoms, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 15 straipsnio 1 dalies nuostatoms.

Išplėstinė teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I.

1. Pareiškėjas Lietuvos Respublikos Seimo narys Gintaras Tamošiūnas kreipėsi į Lietuvos vyriausiąjį administracinį teismą, prašydamas ištirti, ar (1) Lietuvos banko valdybos 2013 m. kovo 19 d. nutarimu Nr. 03-62 patvirtintų Vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatų, išdėstytų naująja redakcija Lietuvos banko valdybos 2016 m. sausio 28 d. nutarimu Nr. 03-12, 9 ir 10 punktai savo turiniu atitinka konstitucinį teisinės valstybės principą, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 straipsnio nuostatas, Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 5 dalies nuostatas; (2) Lietuvos banko valdybos 2013 m. kovo 19 d. nutarimu Nr. 03-62 patvirtintų Vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo ir

atsakingojo skolinimo nuostatų, išdėstytų naująja redakcija Lietuvos banko valdybos 2016 m. sausio 28 d. nutarimu Nr. 03-12, 9 ir 10 punktai pagal jų priėmimo tvarką atitinka Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 13 punkto nuostatas, 42 straipsnio 3 dalies 1 punkto nuostatas; (3) Lietuvos banko valdybos 2013 m. kovo 19 d. nutarimu Nr. 03-62 patvirtintų Vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatų, išdėstytų naująja redakcija Lietuvos banko valdybos 2016 m. sausio 28 d. nutarimu Nr. 03-12, 9 ir 10 punktai savo turiniu atitinka konstitucinį proporcingumo principą; (4) Lietuvos banko valdybos 2013 m. kovo 19 d. nutarimu Ar. 03-62 patvirtintų Vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatų, išdėstytų naująja redakcija Lietuvos banko valdybos 2016 m. sausio 28 d. nutarimu Nr. 03-12, 9 ir 10 punktai savo turiniu atitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatas; (5) Lietuvos banko valdybos 2013 m. kovo 19 d. nutarimo Ar. 03-62 „Dėl Vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatų patvirtinimo“, išdėstyto naująja redakcija Lietuvos banko valdybos 2016 m. sausio 28 d. nutarimu Ar. 03-12, 2 punktas ta apimtimi, kuria numatyta, kad šie nuostatai taikomi vartojimo kreditams, teikiamiems pagal vartojimo kredito sutartis, sudarytas iki šių nuostatų įsigaliojimo, atitinka konstitucinį *lex retro non agit* principą; (6) Lietuvos banko valdybos 2013 m. kovo 19 d. nutarimu Ar. 03-62 patvirtintų Vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatų, išdėstytų naująja redakcija Lietuvos banko valdybos 2016 m. sausio 28 d. nutarimu Nr. 03-12, 9 ir 10 punktai pagal jų priėmimo tvarką atitinka Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 15 straipsnio 1 dalies nuostatas.

2. Pareiškėjas paaiškino, kad Lietuvos banko valdyba 2016 m. sausio 28 d. nutarimu Nr. 03-12 patvirtino Vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatus (toliau – ir Nuostatai), kurių 9 punkte yra numatytas imperatyvus ribojimas suteikti vartojimo kreditus, jeigu sudarant vartojimo kredito sutartį vartojimo kredito gavėjo vidutinės kredito dalinio gražinimo ir palūkanų įmokos, apskaičiuojamos padalijus visų kredito gražinimo ir palūkanų sumą iš kredito trukmės, pagal visus įsipareigojimus finansų įstaigoms, dydis sudaro ne daugiau kaip 40 proc. vartojimo kredito gavėjo tvarių pajamų. Nuostatų 10 punkte įtvirtinta taisyklė, kad priimant sprendimą dėl vartojimo kredito teikimo turi būti atsižvelgiama į ne mažiau kaip keturių paskutinių mėnesių vartojimo kredito gavėjo tvarių pajamų vidurkį ir vertinama, ar vartojimo kredito sutartyje nustatyto vartojimo kredito gražinimo laikotarpiu gaunamų tvarių pajamų pakaks visiems įsipareigojimams finansų įstaigoms vykdyti. Tvariomis pajamomis pripažįstamos tokios vartojimo kredito gavėjo pajamos, kurių pagrįstai galima tikėtis vartojimo kredito suteikimo laikotarpiu. Vartojimo kredito davėjas ir tarpusavio skolinimo platformos operatorius, apskaičiuodamas vartojimo kredito gavėjo mokamą įmoką, vertina jam žinomas ir (arba) galimas žinoti vartojimo kredito gavėjo išlaidas, susijusias ne tik su vartojimo kredito gražinimu, bet ir su kitais vartojimo kredito gavėjo turimais įsipareigojimais finansų įstaigoms, ir atsižvelgia į pajamas, liekančias sumokėjus vartojimo kredito gavėjo mokamą įmoką.

3. Pareiškėjo teigimu toks reguliavimas neatitinka konstitucinio teisinės valstybės principo, Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – ir Konstitucija) 48 straipsnio ir Viešojo administravimo įstatymo 8 straipsnio 5 dalies nuostatų. Lietuvos banko valdyba tiriamomis nuostatomis vartojimo kredito davėjų veiklą, susijusią su vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimu, apribojo labiau, nei tokią veiklą riboja Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio nuostatos. Lietuvos banko įgaliojimai priimti Nuostatus kyla iš Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymo (toliau – ir Vartojimo kredito įstatymas) 8 straipsnio 4 ir 5 dalies, kuriomis įstatymų leidėjas Lietuvos bankui suteikė teisę detalizuoti Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 4 dalyje *expressis verbis* išvardytus reikalavimus – poįstatyminiame teisės akte (norminiame administraciniame teisės akte) pateikti detalesnį (smulkesnį) nurodytų reikalavimų turinio ir prasmės atskleidimą, smulkiau bei tiksliau juos apibūdinti, atskleidžiant jų tikrąją prasmę bei turinį. Lietuvos bankas viršijo savo teises, kurias jam suteikia Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo (toliau – ir Lietuvos banko įstatymas) 11 straipsnio 1 dalies 13 punktas, 42 straipsnio 3 dalies 1 punktas – Lietuvos bankui nėra suteikta teisė nustatyti naujus ribojimus finansų rinkos dalyviams. Nuostatai konkuruoja su finansų rinką reglamentuojančių įstatymų ir kitų teisės aktų normomis, todėl juos priimdamas Lietuvos bankas viršijo savo įgaliojimus. Nuostatų 9 ir 10

punktuose išdėstytos taisyklės vertintinos kaip konkretūs reikalavimai vartojimo kredito davėjams, kurie nėra numatyti Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 4 dalyje, jokiose kitose Vartojimo kredito įstatymo nuostatose ar 2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių ir panaikinančioje Tarybos direktyvų 87/102/EEB (toliau – Direktyva 2008/48/EB). Nuostatų 9 ir 10 punktuose įtvirtintos taisyklės iš esmės riboja vartojimo kredito davėjų veiklą, teisės užsiimti šios rūšies verslu įgyvendinimą, todėl turi būti įtvirtintos įstatymo galią turinčiame teisės akte, o ne priežiūros institucijos priimtame norminiame administraciniame teisės akte.

4. Nuostatų 9 punktu nustatyta 40 proc. taisyklė teisiškai nepagrįstai apriboja daugumos mažas ir vidutines pajamas gaunančių asmenų teisę pasiskolinti. Pagal ją įsiskolinimo ir pajamų ribojimai yra lemiantis kreditavimo vertinimo kriterijus, todėl ignoruojamos skolininko galimybės grąžinti įsiskolinimą, jeigu jo pajamos yra labai didelės arba jis turi galimybę konsoliduoti šeimos finansus, refinansuoti paskolas ar pan. Nuostatų 10 punkto reikalavimai nustatyti taip, jog pašalinama vartojimo kredito davėjų teisė nurodytais klausimais individualiai įvertinti konkrečių asmenų kreditavimą, jų pajamas ir įsiskolinimus. Dėl to iš vartojimo kredito gavėjų sąrašo yra išbraukiamos tam tikros asmenų grupės (pvz., neseniai aukštąsias mokyklas baigę asmenys, kurie po jų baigimo susirado darbą; iš vaiko priežiūros atostogų į darbą grįžusios moterys ir pan.). Dėl šių priemonių Nuostatų 9 ir 10 punktuose įtvirtintos priemonės yra neproporcingos, neadekvačios siekiamam tikslui, pernelyg varžančios ne tik vartojimo kredito davėjų, bet ir vartotojų teises, todėl prieštarauja iš Konstitucijos kylančiam proporcingumo principui.

5. Nuostatų 9 ir 10 punktai prieštarauja Konstitucijos 23 straipsnio 1 ir 2 dalims, kuriose įtvirtinta, jog nuosavybė yra neliečiama ir nuosavybės teises saugo įstatymai. Teisė disponuoti savo nuosavybe nėra ribojama laike, kas reiškia, jog savininkas turi teisę įsipareigoti perleisti savo nuosavybę ateityje. Būtent šis įsipareigojimas yra visų kreditavimo santykių pagrindas, nes kreditavimo santykiuose skolininkas įsipareigoja ateityje perleisti savo nuosavybę kreditoriui mainais už kreditoriaus nuosavybę. Tai reiškia, kad skolininko įsipareigojimas grąžinti skolą (įsiskolinimas) yra sudedamoji nuosavybės teisės dalis.

6. Lietuvos banko valdybos 2016 m. sausio 28 d. nutarimo Nr. 03-12 2 punkte nustatyta, kad šis nutarimas įsigalioja nuo 2016 m. vasario 1 dienos. Naująja redakcija išdėstyto nutarimo 2 punkte nustatyta, jog šiuo nutarimu patvirtinti Nuostatai taikomi visiems vartojimo kreditams, teikiamiems nuo šių Nuostatų įsigaliojimo dienos, neatsižvelgiant į tai, kada sudaryta vartojimo sutartis. Kitaip Tai reiškia, kad šio nutarimo 2 punktas įpareigoja vartojimo kredito davėjus Nuostatų reikalavimus taikyti net ir tais atvejais, kai sprendžiamas vartojimo kredito išdavimo klausimas pagal iki šio nutarimo įsigaliojimo tarp vartojimo kredito davėjų ir gavėjų jau sudarytus vartojimo kredito sandorius. Tai leidžia teigti, jog Lietuvos banko valdyba nutarė dėl Nuostatų atgalinio veikimo. Pareiškėjo vertinimu, Nuostatų 2 punktas ta apimtimi, kuria numatytas šiuo nutarimu patvirtintų Nuostatų taikymas iki jų įsigaliojimo sudarytoms vartojimo kredito sutartims, pažeidžia konstitucinio *lex retro non agit* imperatyvo reikalavimus.

7. Priimdamas byloje ginčijamą 2016 m. sausio 28 d. nutarimą Nr. 03-12, Lietuvos bankas veikė kaip teisėkūros subjektas ir pažeidė Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 15 straipsnio 1 dalies nuostatas, pagal kurias rengiant teisės akto, kuriuo iš esmės keičiamas teisinis reguliavimas, projektą, privalo būti atliekamas numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimas. Nuostatų projekto derinimo stadijoje ne vienas vartojimo kreditų teikimo veiklą vykdančio asmuo buvo išreiškęs motyvuotą nepritarimą Nuostatuose siūlomoms įtvirtinti reikalavimams. Lietuvos bankas motyvuotai ignoravo minėto vertinimo neatliko, todėl tiriamo teisinio reguliavimo priėmimas taip pat pažeidžia Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 15 straipsnio 1 dalį.

II.

8. Rengiant nagrinėti norminę administracinę bylą Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo posėdyje gautas atsakovo Lietuvos banko atsiliepimas, kuriame prašoma ginčijamas norminio administracinio akto nuostatas pripažinti teisėtomis.

9. Atsiliepime atsakovas paaiškino, kad Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 5 dalyje yra nustatyti priežiūros institucijos įgaliojimai poįstatyminiame akte pateikti detalesnę aptariamų reikalavimų prasmės atskleidimą, kas ir buvo atlikta priimant tiriamus Nuostatus. Jais nėra sukuriami nauji reikalavimai, tik detalizuojamos (tikslinamos, konkretizuojamos) Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio nuostatos, numatančios reikalavimus vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo taisyklėms.

10. Nuostatų 9 punkte įtvirtinta 40 proc. dydžio įsipareigojimų ir pajamų santykio taisyklė nėra absoliuti – Nuostatuose ji formuluojama kaip prezumpcija. Tai reiškia, kad šia nuostata vartojimo kredito davėjui paliekama galimybė pritaikyti kitoki (didesnę arba mažesnę) vartojimo kredito gavėjo įsipareigojimų ir pajamų santykio normatyvą, kai vartojimo kredito davėjas gali pagrįsti, kad pasirinkto kito normatyvo taikymas konkrečiu atveju nepažeidžia atsakingojo skolinimo principų, užtikrina, kad bus pasiekti Nuostatų tikslai ir kad tai yra pagrįsta konkrečioje situacijoje. Nuostatų 10 punkto nuostata taip pat yra dispozityvi – vartojimo kredito davėjui paliekama galimybė konkrečiais atvejais tvariomis laikyti ne tik paskutinių 4 mėnesių pajamas, jeigu vartojimo kredito davėjas pajėgus šį savo sprendimą pagrįsti objektyviais duomenimis ir įrodymais (pavyzdžiui, dokumentais, patvirtinančiais vartojimo kredito gavėjo gaunamas pajamas iš nekilnojamojo turto nuomos ir pan.). Nuostatai nepašalina galimybės vartojimo kredito gavėjams taikyti kitus alternatyvius sąžiningus bei pagrįstus vartojimo kredito potencialaus gavėjo kreditingumo tikrinimo modelius.

11. Dešimties didžiausių vartojimo kredito davėjų pateiktais duomenimis, 2015 m. net 70 proc. klientų, turėjusių vartojimo kreditą, vartojimo kredito paraiškose nurodė, kad gauna mažesnes nei vidutines pajamas (mažiau kaip 700 Eur). Pažeidžiamiausi ir dažniausiai vėluojantys grąžinti vartojimo kreditus yra asmenys, kurie gauna mažesnes nei 325 Eur pajamas (kas antras vėlavo mokėti kreditą ilgiau kaip 30 dienų iš eilės), tačiau ir tais atvejais, kai vartojimo kredito gavėjai gauna pakankamai dideles pajamas (daugiau kaip 1 000 Eur), net penktadalis tokių vartojimo kredito gavėjų taip pat vėlavo mokėti vartojimo kredito įmokas, dar daugiau vėlavusiųjų mokėti vartojimo kreditą yra tarp tų vartojimo kredito davėjų klientų, kurie nurodė gaunantys didesnes kaip 1 500 eurų pajamas. Didesnis nei 40 proc. įsipareigojimų ir pajamų santykis konkrečiame namų ūkyje lemia didesnę riziką, kad vartojimo kreditas nebus grąžintas. 40 proc. dydis yra pakankamai saugus santykis, be kita ko, atitinkantis Pasaulio banko rekomendaciją, kad rekomenduojamas įsipareigojimų ir pajamų santykis galėtų būti 30-50 proc. Vertinant vartojimo kredito gavėjo kreditingumą pajamų tvarumas yra svarbus tuo, kad vartojimo kredito davėjas galėtų įsitikinti, jog vartojimo kredito gavėjas gauna nuolatinės pajamas iš darbo santykių ar kitokios veiklos. Be kita ko, atsižvelgtina į tai, kad naujiems darbuotojams Lietuvos Respublikos darbo kodeksas leidžia nustatyti iki 3 mėnesių bandomąjį laikotarpį, trumpesnio laikotarpio pajamos gali būti nepatikimas rodiklis. Nuostatų 9 bei 10 punktuose nustatytos taisyklės yra adekvačios siekiant užtikrinti Direktyvos 2008/48/EB įgyvendinimą, Vartojimo kredito įstatymo ir Nuostatų tikslus, leidžia individualiai įvertinti kiekvieno vartojimo kredito gavėjo kreditingumą, todėl neprieštarauja iš Konstitucijos kylančiam proporcingumo principui.

12. Nuostatų 9, 10 punktai neprieštarauja ir asmens teisę laisvai pasirinkti verslą numatančiam Konstitucijos 48 straipsniui. Nuostatuose nėra nustatyta kokių nors apribojimų, trukdančių pasirinkti kokią vartojimo kredito davėjo veiklą vykdyti. Nuostatų 9, 10 punktai ir Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatos reguliuoja skirtingus santykius, todėl neturi teisinės reikšmės konstatuojant, ar Nuostatų 9 ir 10 punktai neprieštarauja Konstitucijos 48 straipsniui. Tiriamas reguliavimas yra pagrįstas, nes priimtas taip pat atsižvelgiant į Konstitucijos 46 straipsnio 5 dalyje numatytą valstybės pareigą ginti vartotojų interesus bei į tai, kad Lietuvos rinkai būdingas ženklus kreditų rinkos augimas bei labiau paplitęs neatsakingas skolinimasis, lyginant su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis. Nuostatų 9 ir 10 punktai atitinka ir Konstitucijos 23 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatas – vartojimo kredito gavėjas tampa jam paskolintų pinigų savininku nuo pinigų perdavimo momento, taigi tik nuo šio momento įgyja nuosavybės teisę, kuri galėtų būti ginama pagal Konstitucijos 23 straipsnį. Be to, net ir laikantis priešingo aiškinimo, nuosavybės teisės gali būti ribojamos įstatymu, kas ir yra būdinga šiam atvejui.

13. Pareiškėjas neteisingai interpretuoja Lietuvos banko įstatymo nuostatas ir daro nepagrįstas išvadas dėl Lietuvos banko įgaliojimų priimti Nuostatus. Lietuvos banko valdybos įgaliojimai priimti nutarimus detalizuoti Lietuvos banko įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 7 punkte. Lietuvos banko teisę priimti norminius teisės aktus taip pat patvirtina Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 6 straipsnio 2 dalies 15 punkto, 42 straipsnio 3 dalies 1 punkto ir Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 5 dalies nuostatos. Lietuvos banko įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 13 punkte nustatyta Lietuvos banko valdybos funkcija prižiūrimiems finansų rinkos dalyviams taikyti įstatymų ir Europos Sąjungos teisės aktų nustatytas poveikio priemonės, finansų rinką reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatytus nurodymus, įpareigojimus, draudimus ir kitas kitiems asmenims privalomas vykdyti priemones. Ši norma nėra skirta Lietuvos banko kompetencijai dėl norminių administracinių teisės aktų leidimo nustatyti – ji suteikia Lietuvos banko valdybai kompetenciją priimti individualaus pobūdžio teisės aktus dėl poveikio priemonių ir kitų minėtame straipsnyje išvardytų priemonių. Pareiškėjas klaidingai interpretuoja Lietuvos banko įgaliojimus finansų rinkos priežiūros srityje, nevertina visų šiame kontekste aktualių Lietuvos banko įstatymo ir Vartojimo kredito įstatymo nuostatų, todėl atitinkamai daro loginių klaidų sistemiškai jas vertindamas, o tai veda prie nepagrįstos išvados, kad Nuostatų 9 ir 10 punktų priėmimas neatitinka Lietuvos banko įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 13 punkto nuostatų. Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 5 dalis konkrečiai nustato pareigą Lietuvos bankui priimti teisės aktą, detalizuojantį Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 4 dalyje įtvirtintus reikalavimus. Įstatyme nustatytos pareigos vykdymas negali būti interpretuojamas kaip veikimas *ultra vires*.

14. Dėl Nuostatų galiojimo atgal atsižvelgtina į Konstitucinio Teismo išaiškinimą, kad pagal Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalies nuostatą, paskelbti įstatymai galioja į ateitį ir neturi grįžtamosios galios (*lex retro non agit*), taigi įstatymai taikomi tiems faktams ir pasekmėms, kurios atsiranda po šių įstatymų įsigaliojimo dienos. Nutarimo 2 punkte nereikalaujama iš naujo įvertinti vartojimo kredito gavėjo kreditingumo dėl vartojimo kreditų, suteiktų iki Nuostatų įsigaliojimo datos, pagal pasibaigusias ar vis dar galiojančias vartojimo kredito sutartis. Vartojimo kredito gavėjų kreditingumas vertinamas suteikiant vartojimo kreditą (prieš sudarant vartojimo kredito sutartį) arba kada vartojimo kredito gavėjo kreditingumas vertinamas po vartojimo kredito sutarties sudarymo. Šiuo atveju pareiga įvertinti vartojimo kredito gavėjo kreditingumą kyla, kai vartojimo kredito sutarties šalys, sudariusios vartojimo kredito sutartį, susitaria pakeisti bendrą vartojimo kredito sumą ir reikšmingai padidinti bendrą vartojimo kredito sumą (t. y. iš esmės vartojimo kredito gavėjui suteikiamas naujas vartojimo kreditas padidintai vartojimo kredito sumos daliai). Pagal Nuostatų 2 punktą, šie Nuostatai taikytini teisiniams faktams (vartojimo kreditų suteikimui), atsiradusiems po Nuostatų įsigaliojimo dienos, todėl Nuostatų 2 punktas atitinka *lex retro non agit* principą.

15. Priimant ginčijamą reguliavimą 2012-2013 m. buvo atlikta išsami padėties vartojimo kredito rinkoje analizė, atlikti bendrovių patikrinimai ir pritaikytos sankcijos reikalavimų nesilaikantiems asmenims. Tyrimo metu buvo aptikta, kad praktikoje vyravo neatsakingas skolinimas. Pareiga atlikti teisinio reguliavimo poveikio vertinimą teisės akto rengėjui kyla tik tada, kai numatoma reglamentuoti iki tol nereglamentuotus santykius arba kai iš esmės keičiamas teisinis reguliavimas. Lietuvos banko valdybai 2016 m. sausio 28 d. priėmus nutarimą, iki jo priėmimo dienos galioję Nuostatų 9-11 punktai buvo pakeisti darant tik neesminius patikslinimus, taigi Nuostatų pakeitimais nebuvo nustatytas naujas reguliavimas. Taip pat pažymėtina, kad iki 2016 m. vasario 1 d. galiojusių Nuostatų priėmimo metu (2013 m. kovo 19 d.) Teisėkūros pagrindų įstatymo 15 straipsnio 1 dalies reikalavimas negaliojo – jis buvo priimtas 2012 m. rugsėjo 18 d., tačiau įsigaliojo tik 2014 m. sausio 1 d. Tiek Nuostatai 2013 m., tiek ir jų pakeitimai 2016 m. buvo patvirtinti po konsultacijų su rinkos dalyviais, į gautas rinkos dalyvių pastabas dėl naujo reguliavimo buvo argumentuotai atsakyta susitikimų metu, į tam tikras pastabas nebuvo atsižvelgta, nes nebūtų pasiekti reguliavimo tikslai, kuriais buvo siekiama spręsti vartojimo kreditų rinkoje išryškėjusias problemas ir užtikrinti vartotojų apsaugą. Tai reiškia, kad Nuostatai buvo priimti tinkamai laikantis nustatytos tvarkos, nepažeidžiant Teisėkūros pagrindų įstatymo 15 straipsnio 1 dalies reikalavimų.

III.

16. Rengiant nagrinėti norminę administracinę bylą Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo posėdyje gauta Lietuvos smulkiųjų vartojimo kreditų asociacijos nuomonė. Lietuvos smulkiųjų vartojimo kreditų asociacija nurodė, kad sutinka su pareiškėjo prašymu ir jame išdėstytais argumentais.

17. Gautoje nuomonėje nurodoma, kad Nuostatai neproporcingai riboja mažųjų vartojimo kreditų teikimo ir kito nebankinio finansavimo veiklas ir dėl to nukenčia siekiai šalyje mažinti finansinę atskirtį ir užtikrinti asmens gerovę. Mažieji vartojimo kreditai užima reikšmingą Lietuvos vartojimo kreditavimo rinkos dalį ir praplečia šalies gyventojų finansines galimybes. Jie ypač pasitarnauja žemesnes pajamas gaunantiems asmenims susidūrus su netikėtais skubiais finansiniais poreikiais. Lietuvos banko valdybos patvirtintais reikalavimais nepagrįstai ribojama vartojimo kredito davėjų diskrecija pasirinkti vartotojų kreditavimo vertinimo metodus, keliami absoliutūs reikalavimai išimtinai kredito davėjui prisiimti atsakomybę už vartotojo pateiktos informacijos teisingumą ir sprendimą skolintis bei nepagrįstai atsakingas skolinimas yra siejamas išimtinai su 40 proc. pajamų ir įsipareigojimų santykiu taisykle.

18. Konkretūs indeksai, kuriais turi būti matuojamas kreditavimo vertinimo tinkamumas, nėra įtvirtinti nei Europos Sąjungos teisėje, nei Vartojimo kredito įstatyme. Vertinant mokumą konkretus indeksas negali būti naudojamas kaip vienintelis. Tiriamame reguliavime yra nustatytas 40 proc. reikalavimas, kuriuo be pagrindo apribojamas kredito prieinamumas, pažeidžiama vartotojų teisė į laisvą pasirinkimą. Jis neleidžia individualiai įvertinti asmens kreditavimo, atsižvelgiant į jo turtą, santaupas ir kitus veiksnius. Iš atliktų tyrimų galima matyti, jog Lietuvos banko nustatytas 40 proc. pajamų ir įsipareigojimų santykis beveik nekoreliuoja su skolininko mokumu, todėl šis reikalavimas yra nepagrįstas.

Išplėstinė teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a:

IV.

19. Byloje yra tiriama Lietuvos banko valdybos 2013 m. kovo 19 d. nutarimu Nr. 03-62 patvirtintų Vartojimo kredito gavėjų kreditavimo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatų, išdėstytų naująja redakcija Lietuvos banko valdybos 2016 m. sausio 28 d. nutarimu Nr. 03-12, 2 punkto atitiktis konstituciniam teisės aktų negaliojimo į praeitį (*lex retro non agit*) principui ta apimtimi, kuria šiame punkte numatyta, kad šie nuostatai taikomi vartojimo kreditams, teikiams pagal vartojimo kredito sutartis, sudarytas iki šių nuostatų įsigaliojimo; 9 ir 10 punkto atitiktis konstituciniam teisinės valstybės principui, konstituciniam proporcingumo principui, Konstitucijos 23 straipsnio 1, 2 dalies, 48 straipsnio nuostatoms, Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 5 dalies nuostatoms, Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 13 punkto, 42 straipsnio 3 dalies 1 punkto nuostatoms, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 15 straipsnio 1 dalies nuostatoms.

V.

20. Nuostatų 2 punkte nustatyta, jog šie Nuostatai taikomi visiems vartojimo kreditams, teikiams nuo šių nuostatų įsigaliojimo dienos, neatsižvelgiant į tai, kada buvo sudaryta vartojimo kredito sutartis, išskyrus restruktūrizuojamus vartojimo kreditus. Sprendžiamoje byloje Nuostatų 2 punkto atitikimas teisės aktų negaliojimo į praeitį (*lex retro non agit*) principui tiriamas ta apimtimi, kuria šis punktas nustato, kad Nuostatai taikomi ir vartojimo kreditams, teikiams nuo šių Nuostatų įsigaliojimo dienos pagal vartojimo kredito sutartis, sudarytas iki Nuostatų įsigaliojimo. Abejonės Nuostatų 2 punkto teisėtumu šioje byloje grindžiamos tuo, kad jis sudaro prielaidas taikyti Nuostatus vartojimo kredito santykiams, susiklosčiusiems pagal sutartis, sudarytas

iki šių Nuostatų įsigaliojimo, galimai įsiterpiančią jį jau pasibaigusius teisinius santykius. Iš tiriamos nuostatos turinio galima matyti, kad sąlyga, kuriai esant leidžiama Nuostatus taikyti santykiams, susiklosčiusiems pagal iki Nuostatų įsigaliojimo sudarytas sutartis, yra tai, kad šiuose sutartiniuose santykiuose vartojimo kreditas teikiamas po Nuostatų įsigaliojimo.

21. Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalyje nustatyta, jog galioja tik paskelbti įstatymai. Ši nuostata aiškintina, kaip apimanti ne tik įstatymo galią turinčius, bet ir kitus teisės aktus (Konstitucinio Teismo 2003 m. spalio 29 d. nutarimai). Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalį, savo aktuose yra konstatavęs, kad įstatymai negalioja ir negali būti taikomi, jei jie nėra oficialiai paskelbti (Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 27 d., 2001 m. sausio 11 d. nutarimas). Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalies nuostatos apima ir principą *lex retro non agit* (Konstitucinio Teismo 2016 m. vasario 2 d., 2013 m. vasario 15 d. nutarimai). Šis principas reiškia, kad teisės aktų galia yra nukreipta į ateitį, įstatymų ir kitų teisės aktų grįžtamoji galia neleidžiama, nebent teisės aktu būtų sušvelninama teisinių santykių subjekto padėtis ir kartu nebūtų pakenkiama kitiems teisinių santykių subjektams (*lex benignior retro agit*); negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris įsiterptų į jau pasibaigusius teisinius santykius; iš konstitucinių teisinio tikrumo, teisinio saugumo, teisėtų lūkesčių apsaugos principų kyla draudimas nustatyti ankstesnę teisės akto įsigaliojimo datą, nei tas teisės aktas paskelbiamas (Konstitucinio Teismo 2014 m. gruodžio 19 d. nutarimas).

22. Nuostatų 2 punkte įtvirtinta sąlyga, kada Nuostatai gali būti taikomi santykiams, kylantiems iš sutarčių, sudarytų iki Nuostatų įsigaliojimo, yra tai, kad vartojimo kreditas teikiamas po Nuostatų įsigaliojimo. Ši sąvoka Nuostatuose nėra apibrėžta, todėl vertinant Nuostatų galiojimą laike sistemiškai atsižvelgtina į jų paskirtį bei susijusį reglamentavimą. Nuostatuose yra įtvirtinti reikalavimai, kuriais vartojimo kredito davėjai ir tarpusavio skolinimo platformos operatoriai turi vadovautis tvirtindami Kreditingumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo taisykles ir vertindami vartojimo kredito gavėjų kreditingumą, todėl jų galiojimui laike yra reikšmingas pareigos atlikti kreditingumo vertinimą atsiradimo momentas. Jis yra nustatytas Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatose, pagal kurias pareiga įvertinti vartojimo kredito gavėjo kreditingumą kyla prieš vartojimo kredito sutarties sudarymą bei vartojimo kredito sutarties šalims po vartojimo kredito sutarties sudarymo susitarus pakeisti bendrą vartojimo kredito sumą. Iš esmės analogiškai gali būti suprantamas ir Vartojimo kredito įstatyme vartotojo kreditingumo vertinimo reikalavimų galiojimas laike – jais taip pat turi būti vadovojamasi vykdant pareigą atlikti kreditingumo vertinimą po šių reikalavimų įsigaliojimo, kuri kyla sudarant naujas sutartis arba keičiant bendrą kredito sumą anksčiau sudarytose sutartyse. Kreditoriaus pareiga prieš bet kokį svarbesnį bendros kredito sumos padidinimą atnaujinti turimą finansinę informaciją apie vartotoją ir įvertinti vartotojo kreditingumą, kada yra susitariama pakeisti bendrą kredito sumą jau sudarius kredito sutartį, taip pat yra numatyta ir Direktyvos 2008/48/EB 8 straipsnyje.

23. Kadangi Nuostatai reglamentuoja asmenų teises ir pareigas atliekant kreditingumo vertinimą, jie taikytini naujai atsirandantiems sutartiniais santykiams bei santykiams, kylantiems iš iki Nuostatų įsigaliojimo sudarytų sutarčių, kada šiuose sutartiniuose santykiuose yra keičiama bendra vartojimo kredito suma. Nuostatuose ir Vartojimo kredito įstatyme nėra nustatyta pareigos iš naujo pervertinti kredito gavėjų kreditingumą visais atvejais, jeigu nepasibaigę sutartiniai santykiai kilo pagal iki Nuostatų įsigaliojimo sudarytas sutartis. Toks Nuostatų galiojimas laike yra suderinamas su civilinėje teisėje vyraujančiu teisės negaliojimo atgal principu, kurio turinys, be kita ko, atskleidžiamas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 41 straipsnyje, pagal kurį, jeigu prievoliniai teisiniai santykiai, atsirado iki šio kodekso įsigaliojimo, šis kodeksas taikomas toms teisėms ir pareigoms, kurios atsiras jam įsigaliojus. Šalims susitariant pakeisti bendrą vartojimo kredito sumą yra koreguojamos santykių šalių teisės ir pareigos, todėl šiuo atveju yra pagrįsta taikyti susitarimo pakeisti kredito sumą momentu galiojančią teisę. Visa tai leidžia daryti išvadą, kad sprendžiamoje byloje tiriamos Nuostatų galiojimo laike taisyklės nesudaro prielaidų neteisėtam įsiterpimui į praeityje susiklosčiusius santykius. Nuostatai numato taisykles, kurios taikomos kilus pareigai vertinti kredito gavėjo kreditingumą po jų įsigaliojimo, todėl toks jų taikymas nėra neteisėtas teisės akto taikymas atgal, kadangi iš Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalies kylantis principas *lex retro non agit*

suteikia diskreciją numatyti tokių teisės normų galiojimą sutartiniams santykiams, kylantiems pagal sutartis, sudarytas iki šių normų įsigaliojimo.

24. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, Nuostatų 2 punktą ta apimtimi, kuria jame nustatyta, kad Nuostatai taikomi vartojimo kreditams, teikiamiems nuo šių Nuostatų įsigaliojimo dienos pagal vartojimo kredito sutartis, sudarytas iki Nuostatų įsigaliojimo, neprieštarauja konstituciniam teisės aktų negaliojimo į praeitį (*lex retro non agit*) principui.

VI.

25. Byloje taip pat tiriama Nuostatų 9 ir 10 punktų atitikties konstituciniam teisinės valstybės principui. Nuostatų 9 punkte nustatyta, jog yra laikoma, kad vartojimo kredito davėjas arba tarpusavio skolinimo platformos operatorius laikosi atsakingojo skolinimo principo, jeigu sudarant vartojimo kredito sutartį vartojimo kredito gavėjo vidutinis mėnesio įmokos, apskaičiuojamos padalijus kredito grąžinimo ir kredito kainos sumą iš kredito trukmės, pagal visus įsipareigojimus finansų įstaigoms, dydis sudaro ne daugiau kaip 40 proc. vartojimo kredito gavėjo tvarių pajamų. Kredito, kurių daliniai grąžinimai nenumatyti, vidutinis santykinis mėnesio įmokos dydis apskaičiuojamas padalijus kredito grąžinimo ir kredito kainos sumą iš kredito trukmės.

26. Pagal Nuostatų 10 punktą, priimant sprendimą dėl vartojimo kredito teikimo turi būti atsižvelgiama į ne mažiau kaip keturių paskutinių mėnesių vartojimo kredito gavėjo tvarių pajamų vidurkį ir vertinama, ar vartojimo kredito sutartyje nustatyto vartojimo kredito grąžinimo laikotarpiu gaunamų tvarių pajamų pakaks visiems įsipareigojimams finansų įstaigoms vykdyti. Tvariomis pajamomis pripažįstamos tokios vartojimo kredito gavėjo pajamos, kurių pagrįstai galima tikėtis vartojimo kredito suteikimo laikotarpiu. Vartojimo kredito davėjas ir tarpusavio skolinimo platformos operatorius, apskaičiuodamas vartojimo kredito gavėjo mokamą įmoką, vertina jam žinomas ir (arba) galimas žinoti vartojimo kredito gavėjo išlaidas, susijusias ne tik su vartojimo kredito grąžinimu, bet ir su kitais vartojimo kredito gavėjo turimais įsipareigojimais finansų įstaigoms, ir atsižvelgia į pajamas, liekančias sumokėjus vartojimo kredito gavėjo mokamą įmoką.

27. Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad konstitucinis teisinės valstybės principas neleidžia poįstatyminiais teisės aktais nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris konkuruotų su nustatytuoju įstatyme; poįstatyminiai teisės aktai negali prieštarauti įstatymams, konstituciniams įstatymams ir Konstitucijai; poįstatyminiai teisės aktai turi būti priimami remiantis įstatymais; poįstatyminis teisės aktas yra įstatymo normų taikymo aktas, nepaisant to, ar tas aktas yra vienkartinio (*ad hoc*) taikymo, ar nuolatinio galiojimo (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2007 m. rugsėjo 6 d., 2010 m. kovo 9 d., 2012 m. balandžio 18 d., 2013 m. vasario 20 d., 2013 m. gegužės 9 d. nutarimai). Konstitucija draudžia žemesnės galios teisės aktais reguliuoti tuos santykius, kurie gali būti reguliuojami tik aukštesnės galios teisės aktais (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2007 m. lapkričio 29 d., 2009 m. rugsėjo 2 d., 2012 m. balandžio 18 d. nutarimai), tačiau tais atvejais, kai Konstitucijoje nereikalaujama tam tikrų joje nurodytų santykių reguliuoti būtent įstatymu ir kai pagal Konstituciją tokių santykių reguliavimas nėra priskirtas kitų valstybės valdžią vykdančių institucijų, *inter alia* Vyriausybės, išimtinai kompetencijai, įstatymų leidėjas gali įstatyme nustatyti ir tai, kad tam tikrus santykius reguliuoja Vyriausybė ar jos įgaliota institucija (Konstitucinio Teismo 2014 m. gegužės 9 d. nutarimas, 2007 m. gegužės 5 d. nutarimas).

28. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas savo praktikoje pripažįsta, kad jei norminis teisės aktas prieštarauja aukštesnės galios teisės aktui yra pažeidžiamas iš konstitucinio teisinės valstybės principo, kitų konstitucinių imperatyvų kylantis reikalavimas įstatymų leidėjui, kitiems teisėkūros subjektams paisyti iš Konstitucijos kylančios teisės aktų hierarchijos (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. birželio 17 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-5-442/2015; 2014 m. spalio 31 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I⁸⁵⁸-13/2014 ir kt.). Viešojo administravimo subjektai privalo veikti tik pagal aukštesnės galios teisės aktais jiems suteiktą kompetenciją, kuri turi būti nustatyta įstatymu, veikla vykdoma tik jiems priskirtos kompetencijos ribose, bet kokie viešojo administravimo subjektų veiksmai ar sprendimai, priimti viršijant nustatytą kompetenciją, pripažįstami neteisėtais (žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo

administracinio teismo 2006 m. liepos 25 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. I¹-2/2006, 2008 m. lapkričio 28 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. I⁴⁴⁴-4/2008, 2013 m. gruodžio 17 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. I⁵⁵²-22/2013 ir kt.). Atitinkamam teisėkūros subjektui viršijus jam teisės aktais suteiktą kompetenciją ir priėmus norminį administracinį aktą, kurį jis nėra įgaliotas priimti, būtų pažeistas Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. lapkričio 28 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I⁴⁴⁴-4/2008, 2011 m. birželio 20 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I⁷⁵⁶-6/2011).

29. Lietuvos banko įgaliojimai leisti vartojimo kredito santykius reglamentuojančius norminius aktus *inter alia* įtvirtinti Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo 42 straipsnio 3 dalyje, pagal kurią Lietuvos bankas, atlikdamas finansų rinkos priežiūrą, turi teisę leisti teisės aktus ir rekomendacijas dėl prižiūrimų finansų rinkos dalyvių veiklos ir priežiūros; <...> turėti kitokių teisių, nustatytų šio straipsnio 2 ir 21 dalyse nurodytuose teisės aktuose ir jų įgyvendinamuosiuose teisės aktuose. Lietuvos banko 2016 m. sausio 28 d. nutarimo Nr. 03-12, kuriuo patvirtinti Nuostatai, preambulėje minima, kad jis priimamas vadovaujantis Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 5 dalimi. Joje yra nurodyta, kad priežiūros institucija detalizuoja šio straipsnio 4 dalyje nustatytus reikalavimus. Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 4 dalyje yra pateikti kriterijai vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo taisyklėms, pagal kurias turi būti atliekamas kredito gavėjų kreditingumo vertinimas.

30. Tai reiškia, kad šiuo atveju, atsižvelgiant į aptartą Konstitucinio Teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo jurisprudenciją, vertinant Nuostatų 9 ir 10 punktų atitiktį konstituciniam teisinės valstybės principui, yra reikšminga, ar tiriamomis nuostatomis nustatytas teisinis reguliavimas nekonkuruoja su nustatytu įstatyme, be kita ko – Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 4 ir 5 dalyse. Šio straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo taisyklės rengiamos vadovaujantis šiais vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo reikalavimais: vartojimo kredito gavėjo kreditingumo vertinimo tikslas yra įvertinti vartojimo kredito gavėjo galimybes prisiimti konkretų finansinį įsipareigojimą, kurį kartu su jau turimais finansiniais įsipareigojimais vartojimo kredito gavėjas būtų pajėgus įvykdyti; vartojimo kredito davėjas privalo įvertinti visus objektyviai numanomus reikšmingus veiksnius, atsižvelgdamas į vartojimo kredito gavėjo pateiktą, iš kreditingumui vertinti naudojamų registų ir informacinių sistemų gautą informaciją ir kitą vartojimo kredito davėjui prieinamą informaciją, galinčius turėti įtakos vartojimo kredito gavėjo kreditingumui, ypač tokius kaip tvarios vartojimo kredito gavėjo pajamos, jo kredito istorija, pajamų kitimo potencialas; skolinimas grindžiamas (atsižvelgiama į istorinius duomenis, ekonomikos cikliškumą) visų vartojimo kredito gavėjo įsipareigojimų pagal vartojimo kredito ir kitas sutartis su finansų įstaigomis vidutinės įmokos dydžio ir pajamų santykio ribojimu; vartojimo kredito gavėjo kreditingumo vertinimas, remiantis tuo metu turima informacija, turi būti pagrįstas prielaida, kad vartojimo kredito gavėjas galės vykdyti prisiimtus finansinius įsipareigojimus visą vartojimo kredito sutarties laikotarpį.

31. Aiškinant Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 4 dalies nuostatų prasmę atsižvelgtina į vartojimo kredito teikimo santykių reguliavimo kontekstą sistemiškai. Vartojimo kredito sutarčių prievolinius santykius reglamentuoja Vartojimo kredito įstatymas, kurio 1 straipsnyje nurodyta šio įstatymo paskirtis yra nustatyti vartojimo kreditų teikimo sąlygas ir informavimo apie šias sąlygas reikalavimus, vartojimo kredito davėjų, vartojimo kredito tarpininkų ir tarpusavio skolinimo platformos operatoriaus pareigas bei atsakomybę teikiant vartojimo kreditus ir tikrinant vartojimo kredito gavėjų kreditingumą, vartojimo kredito gavėjų teisę grąžinti vartojimo kreditą anksčiau nustatyto termino ir vartojimo kredito davėjų ir paskolos davėjų teisę į kompensaciją išankstinio vartojimo kredito grąžinimo atvejais. Vartojimo kredito sutarties sąvoka yra apibrėžta Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.886 straipsnyje, kuriame nurodyta, jog vartojimo kredito sutartimi kredito davėjas suteikia arba įsipareigoja suteikti kredito gavėjui vartojimo kreditą atidėto mokėjimo, paskolos forma arba kitu panašiu finansiniu būdu, išskyrus sutartis dėl nuolatinio tos pačios rūšies paslaugų teikimo ar tos pačios rūšies prekių tiekimo, kai kredito gavėjas už teikiamas paslaugas ar tiekiamas prekes moka dalimis jų teikimo ar tiekimo metu. Šio straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad kredito davėjas, teikdamas vartojimo kredito paslaugą, privalo užtikrinti tinkamą atsakingo skolinimo principo įgyvendinimą. Iš Nuostatų 1 punkto matyti, jog šių Nuostatų tikslas

yra skatinti atsakingą vartojimo kredito davėjų skolinimo ir tarpusavio skolinimo platformos operatorių vykdomos veiklos praktiką, detalizuoti vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo reikalavimus, įtvirtinti pagrindines nuostatas, kriterijus ir reikalavimus, kuriais vartojimo kredito davėjai ir tarpusavio skolinimo platformos operatoriai turi vadovautis tvirtindami Kreditingumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo taisykles ir vertindami vartojimo kredito gavėjų kreditingumą.

32. Vartojimo kredito įstatymas buvo priimtas įgyvendinant Direktyvą 2008/48/EB. Šios direktyvos preambulėje nurodyta, kad ji priimama, be kita ko, atsižvelgiant į siekį, kad rinka suteiktų pakankamą vartotojų apsaugos lygį; taigi, turėtų būti įmanoma, kad laisvas kredito pasiūlymų judėjimas vyktų optimaliomis sąlygomis tiems, kurie siūlo kreditus, ir tiems, kurie nori juos gauti, deramai atsižvelgiant į konkrečią padėtį atskirose valstybėse narėse; <...> vartotojai turėtų būti apsaugoti nuo nesąžiningos arba klaidinančios veiklos; <...> Valstybės narės turėtų imtis tinkamų priemonių, kad paskatintų atsakingą praktiką visais kredito santykių tarpais, atsižvelgdamos į konkrečias jų kredito rinkos ypatybes. Tokios priemonės gali apimti, pavyzdžiui, nuostatą dėl vartotojų informavimo ir jų švietimo, įskaitant perspėjimus apie riziką, susijusią su įsipareigojimų dėl mokėjimų nevykdymu ir per dideliais išskolinimais. Svarbu – visų pirma besiplečiančioje kredito rinkoje, – kad kreditoriai nesiimtų neatsakingo skolinimo veiklos ar neišduotų kredito, prieš tai neįvertinę kreditingumo, ir valstybės narės turėtų užtikrinti reikalingą priežiūrą, kad būtų išvengta tokio elgesio, ir turėtų nustatyti reikalingas priemones nubausti kreditorius, tuo atveju, jei jie tai daro. Už kiekvieno vartotojo kreditingumo patikrinimą turėtų būti atsakingi kreditoriai. Tuo tikslu jiems turėtų būti leidžiama naudoti ne tik informaciją, kurią vartotojas pateikia rengiant atitinkamą kredito sutartį, bet ir ilgalaičių komercinių santykių metu pateiktą informaciją. Valstybių narių valdžios institucijos taip pat galėtų kreditoriams teikti atitinkamus nurodymus bei gaires. Vartotojai taip pat turėtų veikti apdairiai ir laikytis savo sutartinių įsipareigojimų <...> Vartotojų kreditingumui įvertinti kreditorius taip pat turėtų atlikti patikrinimą atitinkamose duomenų bazėse; atsižvelgiant į teises ir faktines aplinkybes, tokie patikrinimai gali būti įvairios apimtys. Siekiant išvengti kreditorių konkurencijos iškraipymo, kreditoriams turėtų būti užtikrinta prieiga prie valstybės narės, kurioje jie nėra įsisteigę, privačiųjų arba viešųjų duomenų bazių apie vartotojus, taikant nediskriminuojančias sąlygas, palyginti su tos valstybės narės kreditoriais. Prieiga įvertinti vartotojo kreditingumą aptariama Direktyvos 2008/48/EB 8 straipsnyje, kuriame nurodyta, jog valstybės narės užtikrina, kad prieš sudarant kredito sutartį kreditorius įvertintų vartotojo kreditingumą atitinkamais atvejais remdamasis iš vartotojo gauta pakankama informacija ir prireikus atlikęs patikrinimą atitinkamoje duomenų bazėje. Valstybės narės, kurių teisės aktuose reikalaujama, kad kreditorius įvertintų vartotojo kreditingumą atlikęs patikrinimą atitinkamoje duomenų bazėje, gali išlaikyti šį reikalavimą. Valstybės narės užtikrina, kad jei šalis sutaria pakeisti bendrą kredito sumą jau sudarius kredito sutartį, prieš bet kokią svarbesnę bendros kredito sumos padidinimą kreditorius atnaujintų turimą finansinę informaciją apie vartotoją ir įvertintų vartotojo kreditingumą.

33. Kaip buvo minėta, Nuostatus Lietuvos bankas priėmė įgyvendindamas Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 5 dalimi suteiktus įgaliojimus detalizuoti to paties straipsnio 4 dalyje nustatytus reikalavimus. Dėstant šiuos reikalavimus Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 4 dalies 1 punkte yra pirmiausiai nurodytas kreditingumo vertinimo tikslas – įvertinti vartojimo kredito gavėjo galimybes prisiimti konkretų finansinį įsipareigojimą, kurį kartu su jau turimais finansiniais įsipareigojimais vartojimo kredito gavėjas būtų pajėgus įvykdyti. Tos pačios šio straipsnio dalies 2 punkte yra įtvirtinta vartojimo kredito davėjo pareiga įvertinti visus objektyviai numanomas reikšmingus veiksnius (kredito gavėjo kreditingumui), atsižvelgiant į vartojimo kredito gavėjo pateiktą, iš kreditingumui vertinti naudojamų registų ir informacinių sistemų gautą informaciją ir kitą vartojimo kredito davėjui prieinamą informaciją, galinčius turėti įtakos vartojimo kredito gavėjo kreditingumui, ypač tokius kaip tvarios vartojimo kredito gavėjo pajamos, jo kredito istorija, pajamų kitimo potencialas. Šio straipsnio 4 dalies 3 punkte atskirai pateiktas kreditingumo vertinimo kriterijus – visų vartojimo kredito gavėjo įsipareigojimų pagal vartojimo kredito ir kitas sutartis su finansų įstaigomis vidutinės įmokos dydžio ir pajamų santykio ribojimas, atsižvelgiant į istorinius duomenis ir ekonomikos cikliškumą. Pagal šios dalies 4 punktą, vartojimo kredito gavėjo kreditingumo vertinimas, remiantis tuo metu turima informacija, turi būti pagrįstas prielaida, kad

vartojimo kredito gavėjas galės vykdyti prisiimtus finansinius įsipareigojimus visą vartojimo kredito sutarties laikotarpį.

34. Protingai interpretuojant šiose Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 4 dalies nuostatose išdėstytas formuluotes, galima pagrįstai daryti išvadą, kad jos suponuoja pareigą atsižvelgti į visus veiksnius, kurie gali būti reikšmingi vertinant kredito gavėjo pajėgumą įvykdyti iš siekiamo gauti kredito kylančius įsipareigojimus. Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 4 dalies nuostatos negali būti interpretuojamos, kaip draudžiančios suteikti ar atsisakyti suteikti vartojimo kreditą izoliuotai vertinant tik kažkurį vieną iš reikšmingų kriterijų. Vertinimo rezultatai pagal kažkurį iš kriterijų kartais gali būti nei patvirtinantys, nei paneigiantys kredito gavėjo pajėgumą įvykdyti savo finansinius įsipareigojimus. Pavyzdžiui, kaip nurodyta Lietuvos banko priežiūros tarnybos direktoriaus 2015 m. balandžio 27 d. sprendimu Nr. 241-69 patvirtintose Vartojimo kredito teikimo gairėse, jeigu kredito gavėjo bendros pajamos absoliučia išraiška yra aukštos, jis gali būti pajėgus įvykdyti savo įsipareigojimus net ir neatitinkant Nuostatų 9 punkte nustatyto 40 proc. pajamų ir išlaidų santykio reikalavimo. Taip pat šiose gairėse analogiškai pasisakyta ir dėl Nuostatų 10 punkto reikalavimo atsižvelgti į ne mažiau kaip keturių paskutinių mėnesių vartojimo kredito gavėjo tvarių pajamų vidurkį, nurodant, jog kai kuriais atvejais tvariomis gali būti laikomos ir kitokios nei paskutinių keturių mėnesių pajamos. Paskutinių keturių mėnesių vartojimo kredito gavėjo tvarių pajamų vidurkis gali būti nepatikimas kriterijus vertinant asmens kreditingumą, pavyzdžiui, jeigu kredito gavėjas per paskutinius keturis mėnesius buvo pagal darbo santykių reguliavimą privalomose suteikti atostogose; kredito gavėjo pajamoms būdingas sezoniškumas ir kitais atvejais. Tai reiškia, kad Nuostatų 9 ir 10 punktuose įtvirtinti kredito gavėjų kreditingumo vertinimo kriterijai kai kuriais atvejais gali būti nepatikimi kredito gavėjo būsimų pajamų rodikliai ir jo pajėgumai įvykdyti savo finansinius įsipareigojimus gali būti tiksliau bei patikimiau įvertinti remiantis kitais kriterijais.

35. Nuostatų 9 ir 10 punktuose reikalavimai yra suformuoti imperatyviai ir nesudaro pagrįstų prielaidų kredito gavėjų kreditingumą vertinti remiantis kitais kriterijais. Nuostatų 9 punkte nurodyta, jog „laikoma, kad vartojimo kredito davėjas arba tarpusavio skolinimo platformos operatorius laikosi atsakingojo skolinimo principo, jeigu sudarant vartojimo kredito sutartį vartojimo kredito gavėjo vidutinis mėnesio įmokos, apskaičiuojamos padalijus kredito grąžinimo ir kredito kainos sumą iš kredito trukmės, pagal visus įsipareigojimus finansų įstaigoms, dydis sudaro ne daugiau kaip 40 proc. vartojimo kredito gavėjo tvarių pajamų. Kreditu, kurių daliniai grąžinimai nenumatyti, vidutinis santykinis mėnesio įmokos dydis apskaičiuojamas padalijus kredito grąžinimo ir kredito kainos sumą iš kredito trukmės“. Šioje formuluoje yra vienareikšmiškai nurodyta, kokie atvejai laikomi atitinkančiais atsakingojo skolinimo principą ir nėra minima, kad kitokie atvejai taip pat galėtų atitikti šį principą. Atsakovo teiginys, kad ši nuostata yra tik prezumpcinio pobūdžio, niekaip neatsispindi šio punkto tekstinėje išraiškoje – šiame punkte nėra paminėta, kad remiantis kitais kriterijais tokia prezumpcija galėtų būti paneigiama. Nuostatų 10 punktas šiuo atveju laikytinas sudėtine 40 proc. taisyklę nustatančios normos dalis. Šis punktas taip pat yra suformuluotas imperatyviai – jame yra naudojama formuluoje „turi būti atsižvelgiama“, kuri negali būti suprantama, kaip leidžianti neatsižvelgti į keturių paskutinių mėnesių vartojimo kredito gavėjo tvarių pajamų vidurkį. Protingai interpretuojant šias nuostatas, jos pagrįstai gali būti suprantamos kaip reiškiančios, jog vartojimo kredito teikimas kitais, 40 proc. pajamų (apskaičiuotų atsižvelgiant į ne mažiau kaip keturių paskutinių mėnesių vartojimo kredito gavėjo tvarių pajamų vidurkį) ir išlaidų santykio taisyklės neatitinkančiais atvejais, neatitiktų atsakingojo skolinimo principo, kurio laikytis įpareigoja Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.886 straipsnio ir Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio nuostatos.

36. Rinkdamiesi suteikti vartojimo kreditą remiantis kitais kriterijais, kada atvejis neatitiktų Nuostatų 9 ir 10 punkto reikalavimų, kredito santykių dalyviai atsidurtų neapibrėžtoje padėtyje, kadangi neturėtų galimybės patikimai įvertinti, ar jų elgesys bus laikomas teisėtu. Dėl to tiriamomis nuostatomis sudaromos prielaidos klostytis praktikai, kurioje griežtai vadovaujamosi šiais kriterijais ir vartojimo kreditai neteikiami, kada kredito gavėjas būtų pajėgus įvykdyti savo finansinius įsipareigojimus, tačiau formaliai neatitiktų Nuostatų 9 ir 10 punkto reikalavimų, t. y. individualiai neatsižvelgiant į kiekvieno atvejo ypatumus. Tokia praktika neatitiktų Vartojimo kredito įstatymo 8

straipsnio 4 dalies reikalavimų siekti tikslo įvertinti vartojimo kredito gavėjo galimybes prisiimti konkretų finansinį įsipareigojimą, atsižvelgiant į visus reikšmingus veiksnius. Nuostatų 9 ir 10 punktuose nėra įtvirtinta alternatyvių pajamų ir išlaidų santykio reikalavimų, kurie leistų suteikti vartojimo kreditą, kada iš kredito gavėjo pajamų atskaičius jo finansinius įsipareigojimus, likusios pajamos gali būti pakankamos kredito gavėjui tinkamai vykdyti savo finansinius įsipareigojimus (pavyzdžiui, minimalią iš pajamų atėmus išlaidas liekančią sumą susiejant ir su 40 proc. taisykle, ir su valstybės tvirtinamomis bazinėmis socialinėmis išmokomis ar pan.). Išdėstyti motyvai patvirtina, kad toks Nuostatų 9 ir 10 punktuose įtvirtintas kreditavimo vertinimo modelis apriboja galimybę įgyvendinti Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 4 dalies reikalavimus, pagal kuriuos kredito gavėjo pajėgumai įvykdyti prisiimamą įsipareigojimą turi būti vertinami visapusiškai, tinkamai individualizuojant atskirus atvejus. Tai reiškia, kad Nuostatų 9 ir 10 punktų reguliavimu Lietuvos bankas netinkamai įgyvendino Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 5 dalyje suteiktus įgaliojimus detalizuoti Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 4 dalies nuostatas, todėl Nuostatų 9 ir 10 punktai prieštarauja Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 5 dalies nuostatomis ir tuo yra pažeidžiamas iš konstitucinio teisinės valstybės principo, kitų konstitucinių imperatyvų kylantis reikalavimas teisėkūros subjektams paisyti teisės aktų hierarchijos.

37. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, pripažintina, kad Nuostatų 9 ir 10 punktai prieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui ir Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 5 dalies nuostatomis.

VII.

38. Pareiškėjas byloje taip pat prašo ištirti, ar Nuostatų 9 ir 10 punktai savo turiniu atitinka konstitucinį proporcingumo principą, Konstitucijos 23 straipsnio 1 ir 2 dalių, 48 straipsnio nuostatas; ar Nuostatų 9 ir 10 punktai pagal jų priėmimo tvarką atitinka Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 13 punkto, 42 straipsnio 3 dalies 1 punkto nuostatas ir Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 15 straipsnio 1 dalies nuostatas.

39. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas savo praktikoje ne kartą yra konstatavęs, jog tiriant klausimą dėl norminio administracinio akto nuostatos (jos dalies) atitikties keliems aukštesnės galios teisės aktams (jų dalims) ar kelioms to paties teisės akto nuostatomis, norminę bylą nagrinėjantis administracinis teismas, konstatavęs tikrinamos norminio administracinio akto nuostatos (jos dalies) prieštaravimą bent vienai aukštesnės galios teisės akto nuostatai, nebeprivalo tirti šios norminio administracinio akto nuostatos (jos dalies) atitikties kitoms aukštesnės galios teisės aktų nuostatomis (pvz., žr. 2013 m. birželio 18 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. I²⁶¹-15/2013, Administracinė jurisprudencija Nr. 25, 2013 m.; 2013 m. lapkričio 11 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. I⁴⁴²-14/2013, Administracinė jurisprudencija Nr. 26, 2014 m.; 2013 m. lapkričio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁵⁰²-2418/2013, Administracinė jurisprudencija Nr. 26, 2014 m.). Vadovaujantis Administracinių bylų teisenos įstatymo 116 straipsnio 1 dalimi, norminis administracinis aktas (ar jo dalis) laikomas panaikintu ir paprastai negali būti taikomas nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbtas įsiteisėjęs administracinio teismo sprendimas dėl atitinkamo norminio akto (ar jo dalies) pripažinimo neteisėtu, nepriklausomai nuo to, keliems aukštesnės galios teisės aktams ar jų dalims (nuostatomis) prieštarauja atitinkamas norminis administracinis aktas.

40. Šiame baigiamajame teismo akte jau yra pripažinta, kad tikrinami Nuostatų 9 ir 10 punktai prieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui. Remiantis minėta administracinių teismų praktika, sprendžiamoje byloje tikrinamų norminio administracinio akto nuostatų atitiktis kitoms pareiškėjo prašyme nurodytoms aukštesnės galios teisės aktų nuostatomis bei konstituciniam proporcingumui principui nevertinama.

VIII.

41. Pagal Administracinių bylų teisenos įstatymo 117 straipsnio 1 dalį administracinio teismo sprendimas dėl norminio administracinio akto (ar jo dalies) pripažinimo neteisėtu ir jo panaikinimo visais atvejais skelbiamas Teisės aktų registre.

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 115 straipsnio 1 dalies 1 ir 2 punktais, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija

n u s p r e n d ž i a :

Pripažinti, kad Lietuvos banko valdybos 2016 m. sausio 28 d. nutarimu Nr. 03-12 patvirtintų Vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatų 2 punktas ta apimtimi, kuria šiame punkte numatyta, kad šie nuostatai taikomi vartojimo kreditams, teikiamiems pagal vartojimo kredito sutartis, sudarytas iki nurodytų nuostatų įsigaliojimo, neprieštarauja konstituciniam teisės aktų negaliojimo į praeitį (*lex retro non agit*) principui.

Pripažinti, kad Lietuvos banko valdybos 2016 m. sausio 28 d. nutarimu Nr. 03-12 patvirtintų Vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatų 9 punktas prieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui ir Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 5 dalies nuostatoms.

Pripažinti, kad Lietuvos banko valdybos 2016 m. sausio 28 d. nutarimu Nr. 03-12 patvirtintų Vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatų 10 punktas prieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui ir Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 5 dalies nuostatoms.

Sprendimas neskundžiamas.

Sprendimas skelbiamas Teisės aktų registre.

Teisėjai

Anatolijus Baranovas

Ramūnas Gadliauskas

Stasys Gagys

Romanas Klišauskas

Vaida Urmonaitė-Maculevičienė